GLOSĂ PE MARGINEA LIRICII ARGHEZIENE

ŞTEFAN MUNTEANU

O componentă esenţială a liricii lui Arghezi se întemeiază pe gândirea artistică antinomică, altfel spus, pe o structură duală, antinomică a versului. Această caracteristică, reflectată în modalitatea creaţiei, reprezintă, cum se ştie, o trăsătură inovatoare ţinând de poetica romantismului. E de-ajuns, cred, să amintim celebrul poem *La lac* al lui Lamartine, în care poetul invocă timpul, cerându-i să curgă mai repede pentru zilele celor nefericiţi şi să-i uite pe cei fericiţi:

Assez de malheureux ici-bas vous implorent,
Couler, couler pour eux;
Prenez avec leurs jours les soins qui les devorent;
Oublier les heureux!

În literatura română, Eminescu ilustrează mai mult decât alţi poeţi ai vremii această orientare stilistică a veacului. Fiindcă, ce sunt unele din amplele sale creaţii altceva decât largi desfăşurări pe fond epic, aflate în antiteză şi în conflict de idei cu altele, dacă se poate spune aşa. Dintre acestea fac parte, între alte monumente ale geniului eminescian, *Epigonii*, *Împărat şi proletar*, *Scrisoarea III* şi *Luceafărul*.

Revenind la Arghezi, transcriu, pentru început din *Testament*:

Am luat ocara şi torcând uşure
Am pus-o când să-mbie, când să-njure.
[……]
Robul a scris-o [cartea], domnul o citeşte.
[……]

BDD-A12947 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:20 UTC)

De ce-ai cântat? De ce te-am auzit?

(*Morgenstimmung*)

întrebări, acum şi alteori, fără răspuns, în schimbul căruia o dualitate răstignită între *credinţă* şi *tăgadă* are orgoliul însingurării unui *poeta-vates*, care vorbeşte ca de pe un vârf de munte:

Eu veneam de sus, tu veneai de jos,
Tu veneai din vii, eu veneam din morţi.

(*ibidem*)

Eterna distanţare şi despărţire şi, în acelaşi timp, un necurmat şi nestăvilit dor de a fi împreună, ca sub osânda unei porunci fatale şi ascunse, care sileşte cugetul să navigheze mereu în derivă:

Pusei pământ şi ape, zăgaze între noi,
Şi suntem pretutindeni, alături, amândoi
Te întâlnesc pe toată poteca-n aşteptare,
Necontenita mută a mea însoţitoare.
[……]
Amestecată-n totul, ca umbra şi ca gândul,
Te poartă-n ea lumina şi te-a crescut pământul.
[……]
Apropiată mie şi totuşi depărtată,
Logodnică de-a pururi, soţie niciodată.

(*Cântare*)

Nu rareori antinomia, asociată cu negaţia, acoperă amărăciunea unui regret sau poate o remuşcare:

Făptură vrăjitoare şi duioasă,
Nu te-am oprit s-aştepţi şi să suspini,
Ci te-am lăsat să-l încâlceşti în spini
Fuiorul vieţii tale de mătasă.

(*Inscripţie pe un portret*)

BDD-A12947 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:20 UTC)

Şi tot astfel altădată, când versul devine un strigăt de profundă dezamăgire sub povara apăsătoare a unor amintiri plătite odinioară ca experienţe cu un preţ prea ridicat de idolatrie:

Femeie scumpă şi ispită moale!
Povară acum, când vie te-am pierdut,
De ce te zămislii atunci din lut
Şi nu-ţi lăsai pământul pentru oale?
(*Jignire*)

Sau când versul este expresia unui dureros refuz al iubirii prevestitoare de linişti tulburate:

Făptura ta întreagă,
De chin şi bucurie,
Nu trebuie să-mi fie,
De ce să-mi fie dragă?
(Creion)

O conştiinţă sfâşiată de întrebări şi îndoieli, care cheamă cugetul să-i stea *hotar între înger şi măgar*, nu înseamnă oare a trăi o dramă pustiitoare şi eroică totodată, cum mărturisesc aceste versuri antologice:

Netrăita viaţă s-a sfiit
Şi-am trăit-o însutit.
(*Deşertăciune*)

În cuvinte „de rând”, asta înseamnă o existenţă vidă de pulsaţiile vieţii autentice, asemenea unui întins deşert: o viaţă compensată de un răzbunător şi silnic belşug devine forma mântuitoare a trăirilor în toată profunzimea lor.

Antinomia se regăseşte şi în jocul realităţii aflate în concurenţă cu iluzia ei. Realitatea poate fi înşelătoare, iluzia, paradoxul, nu. Ea durează câtă vreme există credinţa neclintită în ea. Iluzia, aparenţa trimit la o realitate potenţială, virtuală, pentru că amândouă sunt legate de speranţă şi nu se lasă pradă dezamăgirii, cu care ne aduce

BDD-A12947 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:20 UTC)

cu picioarele pe pământ şi brutal realitatea crudă. *A părea* devine atunci mai veridic şi mai izbăvitor decât *a fi* cu adevărat, fiindcă speranţa este o prezenţă mereu imaginată ca posibilă şi aşteptată să se întâmple în absenţa obiectului real: ea este imaginea vie şi mângâitoare a ceea ce a ajuns îndepărtat şi trecut; este umbra dăinuitoare şi fidelă realităţii apuse:

Şi acum c-o văd venind
Pe poteca solitară,
De departe simt un jind
Şi-aş voi să mi se pară.
(*Melancolie*)

În sfârşit, dualitatea se anulează din nou, făcând loc evocării pătimaşe:

Femeie răspândită-n mine ca o mireasmă-ntr-o pădure,
Scrisă-n visare ca o slovă,
Înfiptă-n trunchiul meu: săcure.
(*Psalmul de taină*)

De unde şi dorinţa aprinsă ca în locul tăcerii cuvintelor înmormântate în sărutare să se audă alt cântec abia şoptit, asemenea frunzei în clădirea ei lină şi pădurii în rumoarea adâncurilor ei:

Înmormânteazăţi graiul oprit sub sărutare.
Şi lasăţi singur trupul, cu albele-i tipare,
Învăluit în umbră el singur să murmure,
Uşure ca o frunză, adânc ca o pădure.
(*Stihuri*)

Dar gestul se dovedeşte iluzoriu şi apropierea gratuită, încât clipa visată se stinge în pâlpâire nefiresc sugrumată:

Ne-am aşezat alături şi braţul m-a cuprins,
Un luminiş în mine părea că s-ar fi stins.

BDD-A12947 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:20 UTC)

[……..]
Vreau degetul uşure să-l iau, să i-l dezmierd,
Orice vroiesc rămâne îndeplinit pe sfert.
[……..]
Dar ce nu pot pricepe, ea pricepu de plânge?
Apusul îşi întoarce cirezile prin sânge.
O! mă ridic pe suflet s-o strâng şi s-o sărut,
Dar braţele din umeri le simt că mi-au căzut.
(*Toamnă*)

Aşadar, credinţă şi îndoială, incertitudine şi căutare, aşteptare şi zădărnicie, dorinţă şi înfrângere, iată universul meditaţiei lirice argheziene sau o mare parte din tărâmul lui, guvernat de drame existenţiale. Un drum lung, aşternut între vis şi realizare, între dorinţă izbăvitoare şi eşec. Totul se înscrie în cele din urmă pe un portativ repetat încă o dată, dar altfel, ca act de săvârşire a unui *rit* al *primenirii*, aşteptat cu înfrigurare şi la adăpost de ochiul neiertător al zădărniciei neîmpliniri pe un liman spălat de valuri:

Voiam să pleci, voiam şi să rămâi,
Ai ascultat de gândul cel dintâi.
Nu te oprise gândul fără glas,
De ce-ai plecat, de ce-ai mai fi rămas?
(*De-abia plecaseşi*)

Şi după o lungă rătăcire pe cărări îndepărtate şi îndelung bătute, vine şi ceasul întoarcerii târzii şi cuminţi spre noi înşine – dar până când?

Poate că este ceasul de vreme ce scoboară
Din arbori toată frunza ce-a fost şi strălucit,
Să ne privim trecutul în faţă, liniştit,
Când urma lui de umbră începe să ne doară.
[……]
Şi de ni-s rupţi genunchii de căile spinoase,
De ce pentru-ntristare să fie tot ce-a fost?

BDD-A12947 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:20 UTC)

Nu-i toamnă? Să ne facem din noi un adăpost
Şi s-adunăm deşertul la cald, pe lângă case.
(*Poate că este ceasul*)

… păstrând cu el, într-un colţ ferit al sufletului, *cenuşa visărilor noastre*.

1 iulie–15 august, 2010

BDD-A12947 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:20 UTC)